

УДК 781 – 057.87

Я 49

Олександр Якубов, здобувач Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

У даній статті запропоновано систему опанування навичок музичної творчості у процесі колективного музикування, обґрунтовано їх форми та послідовність засвоєння з метою багатосторонньої фахової підготовки студентів педагогічних університетів до практичної діяльності.

Ключові слова: творчість, методика, колективне музикування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Специфіка педагогічної діяльності музичного педагога ставить завдання відповідати високим вимогам у володінні професійними знаннями, уміннями і навичками. Художньо-творчі уміння знаходять свій вияв у ансамблевому інструментальному та вокальному, хоровому та оркестровому виконавстві, диригуванні, вербальному тлумаченні творів та ін. Набуття навичок гри та співу в ансамблі, капелі, оркестрі, унісоні та їх активізація засобами художньо-творчої діяльності є важливою частиною комплексної підготовки педагога музичного профілю і невід’ємна частина фахової підготовки працівників музично-педагогічної сфери, обов’язкова складова творчої особистості майбутнього вчителя музики, одним з вагомих чинників якого є цілеспрямоване формування художньо-творчих умінь.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Аспекти формування творчої особистості є одним з ключових напрямків мистецької педагогіки. Вони розкривались у працях, які торкаються розвитку художньо-творчого потенціалу, серед яких Е. Абдуліна, Л. Арчажнікової, В. Ратнікова, Л. Масол, О. Ростовського, О. Щолокової. Особливості специфіки роботи з оркестрами народних інструментів висвітлювали П. Іванов, В. Комаренко, В. Лапченко, В. Попонов, В. Цигарев, Й. Франц, В. Федоришин [11], особливості роботи з ансамблем бандуристів, баяністів, специфіку аранжування для народно-інструментальних складів висвітлювали у своїх роботах М. Черепанини, С. Баштан, Л. Воріна, М. Шевченко [14].

Підвищенню ефективності хормейстерської

підготовки студентів у вищих педагогічних закладах присвячено дослідження В. Живога, А. Козир, А. Кречковського, А. Лашенка, натомість аспекти творчого розвитку особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки розглядаються у працях С. Казачкова, М. Каннерштейга, І. Мусіна. Засоби формування музичного мислення виконавців засобами малого ансамблю висвітлював М. Різоль, проблематику виховання якостей, необхідних для діяльності музиканта-виконавця, педагога, диригента розкривав у своїй праці Г. Преображенський [9]. Окрему групу досліджень складають роботи, які стосуються співдії учасників у процесі спільного колективного музикування. Такими є дослідження Ю. Бай, А. Готліба, Т. Вороніної, В. Лапченко, М. Мільмана, Д. Благое, А. Гуменюк, О. Рудницької.

Мета статті – дослідити специфіку підготовки майбутніх вчителів музики та формування у них художньо-творчих умінь в процесі підготовчих форм колективного музикування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В нашій роботі ми виходили з припущення, що формування художньо-творчих умінь студентів педагогічних університетів у процесі колективного музикування зростатиме за умови впровадження ціннісного та особистісно зорієнтованого підходів до навчально-виховного процесу, цілеспрямованого розвитку емоційно-креативного ставлення студентів до диригентсько-хорової діяльності, забезпечення їх творчої самореалізації в процесі самостійного конструювання змісту і способів творчої діяльності.

Колективне музикування виявляє різні рівні самореалізації особистості: участь у комунікативному процесі, пов’язаному з обміном

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

інформацією, збагачення інтелектуальним і художнім досвідом шляхом накопичення певного обсягу знань кожним з учасників процесу колективного виконавства, інтерактивність – взаємодія у процесі спільної діяльності, де виявляється спроможність до координації та узгодженості дій, співпраці, допомоги, перцептивність – сприйняття (ідентифікація, рефлексія, стереотипізація) співучасників творчовиконавського процесу.

Розглядаючи тенденції у розвитку камерно-ансамблевого виконавства Д. Благой зазначає наступні моменти вияву та реалізації творчих намірів усіх виконавців – учасників: “Специфіка формування ансамблевої майстерності подвійно впливає на розвиток професійних якостей музиканта, а саме: з одного боку, розширює можливості художнього впливу (розмаїття тембрів, джерел художньої виразності, рівноправ’я виявлення творчої волі кількох музикантів, а з другого – звужує, що пояснюється загальним пристосуванням ансамблів (скутість окремої особистості рамками спільної гри)” [цит. за: 8, 231]. Тому найважливішим умінням і фаховою вимогою до учасників колективного музикування є слухання партнерів у загальному ансамблі, виконанні акомпанементу чи солюванні з ансамблем. Таким чином найвища **мета** художньо-творчого розвитку учасника колективного музичного виконавства – досягати пластичного активного взаєморозуміння, яке дозволяє досягнути максимального розкриття і особистісного прояву у процесі виконавства, реалізації своїх здібностей та можливостей.

Компонентами художньо-творчих умінь у колективному музикуванні є :

- чітке визначення функцій виконавської партії (аккомпанемент, паритетний ансамблевий інструмент, соло);
- знання, усвідомлення та володіння прийомами, штрихами, засобами звуковидобування;
- вивчення і врахування специфіки виконанні інших учасників ансамблю (уміння мистецького спілкування);
- знання форми твору, закономірностей його будови, орієнтації у музичному матеріалі;
- розвиток темброво-гармонічного слуху;
- формування навичок імпровізації, інтерпретації, творення музики;
- готовність до самостійної діяльності у якості керівника виконавського музичного колективу та педагогічної діяльності.

І якщо музично-естетичний розвиток учнів охоплює формування музично-виконавських умінь і навичок, усвідомлення законів музичного

мислення, сприйняття процесу виконавства як акту колективної співтворчості, формування естетично-ціннісних орієнтирів і переконань. Натомість, до необхідних складових фахової підготовки вчителя музики належать художньо-творчі вміння. Вони утворюються логічним, евристичним та комунікативно-творчим компонентами. За визначенням Г. Падалки: **“Зміст мистецької освіти визначаємо як системне поєднання знань художніх творів (фактичного матеріалу), теорії мистецтва та історії його розвитку, практичних умінь і навичок в галузі мистецької діяльності, досвіду сприймання мистецької спадщини, а також творчої роботи в галузі мистецтва”** [8, 87] (Виділення авт. – О. Я.).

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволив визначити, що традиційна методика підготовки студентів педагогічних університетів не творить організаційно-методичної системи формування художньо-творчих умінь і потребує застосування додаткових методичних прийомів та заходів для досягнення їх готовності керувати виконавськими колективами, брати участь у ансамблевому виконавстві у якості учасника чи соліста музичного колективу і самостійно вирішувати організаційні, педагогічні, інтерпретаційно-виконавські та творчо-естетичні завдання у процесі колективного виконавства.

В зв’язку з цим була розроблена модель методичної системи творчого розвитку студентів педагогічних університетів засобами колективного виконавства.

Згідно визначення принципів засад методики активізації творчої діяльності А. Душним це: “узагальнені характеристики провідних педагогічних засобів активізації творчої діяльності” [5, 144].

Запропонована модель включає різновиди потенційних форм творчої діяльності майбутніх вчителів музики у процесі колективного музикування у вигляді різновекторної системи окремих рольових функцій у логічно-зумовленій дидактичній послідовності.

Формувальний експеримент проведено згідно з розробленою моделлю розвитку творчих здібностей студентів педагогічних університетів у процесі колективного музикування. Оскільки у випадку колективного музикування творчість передбачає не лише виконавську, але й диригентську (організаційну та інтерпретаторську), мистецьку (у якості редактора, аранжувальника, творця виконавського репертуару), педагогічну і естетико-критичну функції, систему опанування усього комплексу знань, умінь, навичок та

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

розвиток і вивільнення творчого потенціалу студента-педагога, (учасник, соліст, керівник колективу, творець технічного, педагогічного, художнього репертуару) та поступового дидактично вивіреного порядку етапів засвоєння кожного з аспектів творчого самовияву.

Першим етапом є *методико-виконавська підготовка*, яка включає засвоєння навичок інтерпретації. Сюди належить:

- опрацювання фахової літератури з питань виконавства, історії, естетики та теорії музичного мистецтва;
- опанування технічних виконавських навичок;
- вивчення музичного тексту на рівні власної партії та її місця у колективному виконанні;
- усвідомлення власної функції в ансамблі (акомпанемент, паритетний ансамбль, солювання у супроводі колективу, чергування вказаних функцій);
- співпраця з колективом і диригентом з метою визначення оптимального художнього прочитання твору;
- досягнення відповідності естетично-художнього уявлення та реальної інтерпретації у складі колективу.

Другим етапом є *організаційно-керівна підготовка*, яку складає наступний перелік компонентів:

- створення психологічно-збалансованої моделі виконавського колективу, врахування оптимальних співвідношень рольових функцій учасників з огляду на реалізацію творчого потенціалу розкриття кожної особистості, з урахуванням схильностей, художніх смаків і потреб, творчого заохочення до участі у виконанні.
- ґрунтовна робота над моделлю інтерпретації, драматургії, вербального образу твору, побудова структури етапів подолання його технічних труднощів, підготовка до художнього сприйняття мистецького завдання колективом в цілості;
- конструктивна робота над виконавським репертуаром (коректура, редагування партій, створення технічних вправ на подолання певних видів труднощів, розспівки, настроювання-розігрування тощо);
- творча робота над виконавським репертуаром (переклад, аранжування, обробка, оригінальна зумовлена творчість, вільна творчість).

У цьому аспекті за основу взято положення дисертаційного дослідження А. Душного про стадіальність “спонукання учнів до творчого процесу...”

1. наслідування, яке містить творчі підходи... Творчість відбувається як процес відтворення,

наслідування, на основі вивчення творчих засад лабораторії митця.

2. має на меті ... “зумовлену” творчість, тобто таку, що викликана конкретним завданням (створити варіації, інструктивну п’єсу тощо).

3. залучення учнів до вільної, нічим не обмеженої творчої діяльності, де відбувається повне розкріпачення їх творчої енергії” [4, 122].

Заключний, найвищий етап творчої діяльності студентів – майбутніх музичних педагогів, передбачає *комплексне застосування набутих знань, умінь і навичок організаційної, естетико-теоретичної, виконавської, диригентської і творчої діяльності*:

- самостійне формування програми, яка включає різні рівні творчої участі керівника у інтерпретації композицій репертуару (у якості інтерпретатора композицій певного автора, власного перекладу, аранжування, фантазії-парафраза чи варіації, оригінальної композиції);
- реалізація навичок об’єднати виконавський колектив навколо завдання спільного мистецького результату, вербальне трактування творів,
- констатація, структуризація і пограма опрацювання технічних та художніх труднощів обраних композицій;
- підготовка, подолання технічних труднощів та реалізація художніх завдань, вивчення і виконання у якості учасника у складі колективу та диригента;
- обговорення з колективом якості отриманого творчого результату, самооцінка і визначення перспективи.

Експериментальна перевірка отриманих показників проводилась поетапно. При перевірці рівня розвитку творчого розвитку студентів педагогічних університетів засобами колективного музикування застосовувався метод експертних оцінок. Аналіз отриманих результатів згідно показників етапних контрольних зрізів дав підставу констатувати, що коефіцієнт отриманих показників підвищився.

Висновки. Результат дослідно-експериментальної роботи полягав у потенціалі зростання рівня творчого розвитку майбутніх вчителів музики у процесі фахової підготовки засобами колективного музикування. Запропонована структура методичної системи дає можливість усвідомлення власного рівня фахової підготованості, спроможності самостійного вирішення окремих і комплексних форм практичної діяльності різних видів, необхідності високого освітнього і духовного цензу педагога-керівника, потреби формування організаторських навичок, знань і умінь врахувати і застосувати

закони особистості та колективної психології, досвіду у вирішенні реальних виробничих, педагогічних, психологічних, художньо-виконавських і творчих проблем і етапних завдань, практичного засвоєння окремих найістотніших видів діяльності педагога-музиканта у подальшому учбово-практичному процесі, а також становить підставу формування певного базового досвіду, багажу особистих напрацювань в провідних ланках роботи. Отримані результати демонструють ефективність застосування положень запропонованої методики і дають підстави вважати її застосування доцільним і продуктивним у процесі фахової підготовки медагогів-музикантів та керівників навчальних колективів.

7. Мілодан Т. Актуальні проблеми естетики і практики музично-інструментальної освіти на зламі XX – XXI століть. // науковий Вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. – Вип. 74.

14. Шевченко М. Специфіка роботи з мішаною капелою бандуристів // Проблеми педагогіки мистецтва. Сер.: Кобзарське мистецтво. – 36. Статей: вип. 2. – Ялта: РВВ РВНЗ КГК, 2007. – С. 132 – 142.

2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2

— — — — — — — — — — — — — — —